

*Pola
duše*

POKROVITELJI:

Copyright © 2013 by Vesna Dedić Milojević
Copyright © 2016 za ovo izdanje IK Dedić

ISBN 978-86-89671-00-1

CIP – Katalogizacija u publikaciji dostupna je
u katalogu Narodne biblioteke Srbije, Beograd

COBISS.SR-ID 221574924

Vesna Dedić

Pola duše

ISTORIJSKA MELODRAMA ZASNOVANA
NA MAŠTANJIMA O VEČITOJ LJUBAVI I
ISTORIJSKIM PODACIMA IZ ARHIVA

Beograd, 2016.

*Lenki
i onima sa kojima sam
još jednom poverovala
u sreću.*

BESKRAJNA ZAHVALNOST *Narodnoj biblioteci Srbije* koja mi je ustupila na čitanje „Memoare vojvode Sima Popovića“, istoričaru Živku Andrijaševiću na iscrpnim savetima i poverenju, svim istoričarima koji su pisali za sajt „Montenegrina“, mom pokojnom ocu koji je ko zna kada u kućnu biblioteku stavio dela Slobodana Jovanovića i knjigu Bože Vukovića o melanholiji i maniji žalosti, desetinama hiljada čitalaca mojih prethodnih romana koji me svojom pažnjom i ljubavlju podstiču da verujem da ima smisla noći provoditi nad tastaturom kompjutera... i prijateljima koji su me pustili da mirne duše pišem ovaj roman.

August 2013. Beograd

Volim maj, mesec u kom maturanti do zore pevaju ispod mog prozora. Tako su tragično lepi sa pogledima iz kojih se vidi da istinski veruju u to da će im se u životu dešavati samo lepe stvari. Simpatičan mi je i njihov bezobrazluk dok komšiji baksuzu prkosno pokazuju srednji prst kad god ovaj zapreti policijom.

„Zvaću vam policiju! Ne može da se spava od vas! M’rš kući!“, urla sa svog prozora baksuz skoro svake raspevane majske zore.

„Komšija, pusti decu da se raduju! Što si baksuz?!“, redovno mu doviknem, a maturanti mi aplaudiraju.

Obamrlim od prvog pijanstva i zore dočekane uz gitaru posle prvog velikog rastanka u životu, volim da im spustim priganice i sir. Svaki put poljubim kosu onom što peva i svira gitaru. Dobra su deca, uvek mi ispune želju kada im kažem:

„Ajde sada za baka Darinku *Te oči tvoje zelene.*“

Jedna maturantkinja me je jutros, dok se sunce pojavljivalo iznad Crkve Svetog Marka, pitala:

„Zašto ja, baka Darinka, u ljubavi nemam sreće?!“

„U ljubavi ne treba tražiti sreću. Ljubav je kada ti neko uzme pola duše, pa se bez te polovine osećaš kao da si u raju ili u paklu. A sve dok se ne desi, nisi u stanju da prepoznaš da li je to za tebe raj ili pakao.“

„A da li je vama nekada neko uzeo pola duše?“, upitao me je mladić koji je svirao gitaru.

„Uuu, bilo je više njih... Uzimali su, vraćali... Nije pristojno jednoj gospođici od devedeset godina postavljati tako intimna pitanja“, odgovorila sam i uživala što sam uspela da ih nasmejem i dobijem još jednu pesmu.

Nisam im rekla kako me je život naučio da onaj ko u ljubavi traži raj uvek pati, a da onog ko taj raj ne traži niko nikada nije voleo. Nisam im rekla da me je baš tu gde oni sviraju u naručju nosio i pijan mi pevao *te oči tvoje zelene, te reči tvoje lažljive* Dimitrije Stojković, oficir srpske kraljevske vojske.

Uzeo mi je pola duše.

Ne vidim dobro i koraci su mi sitni, pa mi je dosta vremena potrebno da se vratim u stan. Drhte mi ruke pa kada uključim gramofon ne mogu da stavim iglu na početak pesme.

Pesma *Bele ruže, nežne ruže* mi uvek krene sa *ne prolazim više tuda, cvetaju li ja ne pitam*, a kod *Ja bih hteo pesmom da ti kažem* igla padne na *nećeš čuti jecaj, niti vapaj boli...* Zažmurim u fotelji, popijem *Amaro Montenegro* i čekam da umrem. Moram da umrem. Već odavno, kada kažem koliko imam godina, svi očekuju da me sledeći put ne pronađu živu.

Kada kažem da damu nikada ne treba pitati za godine, mnogi se grohotom smeju već decenijama.

Ako je već došao red da umrem, volela bih da odem u maju, u fotelji, uz gramofon. Ali pored amara pijem redovno i lekove koje mi daje Strahinja pa se nadam da će u decembru novinari ponovo doći da me intervjuišu kao najstariju Beograđanku. Bilo bi lepo i da me unuk provoza onim novim kolima pa da uz tamburaše u nekoj kafani ugasim na torti devedeset svećica.

Volim ja život i odavno sam navikla da uživam u samoći, čak i kada me muči nesаница. Sačekam tada zoru, stavim na gramofon ploču sa *Još ne sviće rujna zora* i izađem na terasu da popušim cigaru. Malo me guši u grudima, ali to je od nakupljenih uspomena, a ne od duvana.

Mi stari ljudi često imamo suzne oči jer nam svaka reč i slika prizivaju sećanja. Mi koji smo bili voljeni zasuzimo zbog lepih uspomena, a oni koji su bili nevoljeni puste suzu zbog sećanja na tugu.

Volela bih da, kada me guši u grudima, mogu da jecam i da mi suze liju. Ali kada imaš devedeset godina ne možeš više ni to. Zato uvek devojkama kažem da plaču kada ih ljubav muči jer doći će vreme kada će ih gušiti u grudima i plakaće im se, a suza biti neće.

Nema u starosti, kažem im, ni nemira ni strepnje. Ništa ne razumeju jer ne znaju kako bih dala sve na svetu da ponovo osetim onu tegobu koju jedino čežnja može izazvati i onu sreću koju je mogao da probudi samo dodir Dimitrija Stojkovića.

Prošetam do Bajlonijeve pijace, kupim sir, kajmak i kore za gibanicu. Pravim je često za komšije koje već oko pet popodne dolaze kod mene. Drhte mi ruke pa pitu više ne mogu da savijem, ali gibanicu mogu da složim.

Za sve mi je potrebno šest puta više vremena nego nekad. Godine života brzo lete zato što smo mi sve sporiji u mislima i pokretima.

Jedina u zgradi imam televizor, pa se kod mene okupljaju i stari i mladi. Kada je ozbiljan, onaj mladi spiker *Dnevnika* Mića Orlović me podseća na mog Vuka Martinovića, a kada se smeje isti je Dimitrije Stojković.

Stoje mi tu na vitrini uraljene fotografije i sa jednim i sa drugim. Uramljene su mi i razglednice Cetinja i Beograda. Iako sam odavno počela da zaboravljam imena komšija i rođendane dece, i dalje pamtim šta piše na poledini razglednica.

„Zašto ja u ljubavi nemam sreće? Voli te Darinka“, napisala sam na razglednici Cetinja početkom ovog veka i prilepila poštansku marku sa likom kralja Nikole Petrovića.

„Zato što u ljubavi sreću niko nije našao. Da nisam voleo tebe ne bih sada ovoliko bio nesrećan“, odgovorio je Dimitrije Stojković i na razglednicu Beograda prilepio poštansku marku sa likom kralja Petra Karađorđevića.

Još i danas se dopisujem sa Ksenijom Petrović koja živi u Parizu i Jelenom Karađorđević koja je u Nici. Sada su siromašne princeze bez zemlje. Ja sam, eto, doživela ovakvu starost možda baš zbog toga što nisam bila princeza, ako se izuzmu one godine kada sam bila voljena kao kraljica i spavala na levom ramenu Dimitrija Stojkovića, oficira kraljevine koje više nema. A nema ni polovine moje duše sa kojom ionako ne bih znala šta ću kad bi mi je neko opet vratio.

1.

Moja majka je bila skoro dete kada me je rodila u doba kada su posle Berlinskog kongresa po Cetinju, oko manastira, počele da se grade biljarde i zgrade poslanstava velikih sila. Slovila je za najlepšu odivu u Crnoj Gori, te su guslari o njoj pevali pesme. Pevali su i o mom ocu, tada jednom od najvećih crnogorskih junaka.

Nije mi se dopadalo kada moja majka u razgovoru sa kneginjom Milenom dan mog rođenja opisuje sećajući se bolova i muka. Radovalo me je kada je otac pričao kako se tog dana u hotelu *Lokanda* na Cetinju za kockarskim stolom govorilo devet jezika i pio najbolji šampanjac.

„Ja sam tokom školovanja u Italiji i Francuskoj naučio četiri jezika i opet mi je za kockanje falilo znanje još pet“, govorio je moj otac opisujući noć u kojoj sam ugledala svet.

Moju majku, ozbiljnu i gordu kada se nađe među ljudima i većito zabrinutu i ljutu kada je u kuhinji, uvek je sve čudilo. Najviše joj je bilo čudno što su svi ti stranci koji su došli na Cetinje stalno nasmejani i ljubopitljivi. Na nagovor oca pokušavala je sa kneginjom Milenom da uči francuski, ali ni jednoj ni drugoj to nije polazilo za rukom. Nemo su posmatrale evropske turiste parobrodima pristigle u Kotor, supruge evropskih poslanika koje su na svečanim večerama jele kao ptičice i svoje muževe kako im ljube ruke uz dubok naklon.

Moja majka nikada nije oprostila ocu što je kao i svi moderni Cetinjani iz kuće izbacio ognjište da bi potom na kući sagradio krov od cigle i dimnjak. Kada je otac crnogorsku nošnju zamenio

građanskim odelom i ostavio na glavi samo crnogorsku kapu, majka je rekla:

„Meni si takav grdan. Nema ničeg ljepšeg od čovjeka u crnogorskoj nošnji. Eto te pola nema. Više ličiš na nekog učitelja no na junaka i ministra.“

„Sad ću, Darinka, srećo moja, kao ovi što zidaju ambasade da napravim kovanu ogradu oko kuće“, govorio je otac dok me je nosio u naručju a majci dlanom kroz vazduh pokazivao da je njihov razgovor završen.

Dizao me je na svoja velika ramena i čekao da dohvatim plafon dok se majka prenemagala i nameštala maramu pred ogledalom koje joj je otac doneo iz Dubrovnika:

„Više sam voljela kada bogataša u Crnoj Gori nije bilo, kada je svaki čovjek bio zadovoljan sa onim što ima. Vojvoda Simo Popović je Srbijanac, ali pametno kaže da zadovoljstvo i ponos cijelom pojavi svakog Crnogorca daju živahnost, veselost i slobodu. A mi smo počeli da se mjerimo po tome ko koliko ogledala iz Dubrovnika ima i kakva mu je ograda oko kuće.“

Onog dana kada sam se rodila na Cetinje je svog ambasadora poslala i kraljica Velike Britanije i Indije pa je moj otac u svojstvu ministra bio na dvoru kada se majka porađala u bolnici *Danilo I.*

Knjažev lekar Francuz je posle operacije došao u hotel *Lokanda* i rekao:

„Kćerka... lepa, zdrava... ali tvoja žena više neće moći da rađa.“

Za razliku od majke koja nikada nije prebolela što ne može da rodi sina, otac je te večeri čašćavao i Crnogorce i strance po *Lokandi* i pucao iz pištolja iako je bio običaj da se puca samo kada se rodi muško. Za razliku od svog druga knjaza Nikole koji je svoju najstariju kćerku Zorku zvao „sine“, moj otac je mene zvao „srećo“.

Dolazio je sa putovanja po Evropi i pričao mi kako se ponašaju, šta oblače i koje knjige čitaju gospođice u velikom svetu. Od treće godine sam imala učitelje francuskog i nemačkog jezika. Francuz koji je držao časove knjaževom sinu Mirku učio je i mene. Mene je podučavao sa uspehom, dok je Mirko za francuski bio nezainteresovan koliko i stariji mu brat Danilo.

Sa svog prozora koji je gledao na knjažev dvor posmatrala sam diplomate i kraljeve, generale i učitelje, slušala sam njihove himne i trudila se da zapamtim sve zastave koje su isticane pred dvorom kada je pomenute knjaz primao u goste. Zamišljala sam kako ću jednog dana i ja biti pozvana na bal u dvor i kako ću posle, kao jedna engleska mlada novinarka o kojoj se pričalo, otići u hotel na čašu šampanjca. Posle balova i prijema majka se uvek vraćala kući, a otac je nastavljao u hotel. Svidalo mi se kada strankinje nose bisere oko vrata, pa sam zamolila oca da ih kupi mojoj majci. Kupio ih je u Beču, ali je majka odbijala da ih stavi oko vrata jer su za nju biseri bili isto što i suze.

Moja majka je do kraja života patila za Cetinjem iz vremena kada ni u gospodskim kućama nije bilo salona. Volela je vreme kada su kao i na selu svi ukućani sedeli oko ognjišta.

„Ljepše je bilo kada su muškarci uveče uz rakiju mezili oko ognjišta suve kobasice i komadiće pršute na ražnju, pa se tu i kartali. A sada svi odlaze u hotel ili se kartaju po gostionicama“, govorila je kneginji Mileni koja je potvrdno klimala glavom i po običaju više ćutala nego pričala.

Više sam volela da slušam knjaževe i tatine priče o Crnoj Gori koja će biti moćna kao Austrija i lepa kao Francuska. Volela sam i da ih gledam kako se kartaju sa oficirima, ambasadorima i piscima iz raznih zemalja. U dvorištu je često sedeo i kakav slikar koji ih je slikao kako mašu rukama, piju rakiju ili nameštaju revolvere koji su im uvek bili za pojasom.

Smejala sam se sa slikarom kada bi knjaz pošto počne da gubi prekidao partiju.

„Što su sada svi ljuti?“

„Ako se prekine partija, onda ovi koji su do sada gubili ne mogu da povrate novac“, odgovarao mi je slikar šapatom.

Jedini je moj otac knjazu smeo da kaže:

„Igraj dalje, Nik! Kada si dopustio Srbijancima da nas nauče kartanju, dopusti i da izgubiš. Nismo ti mi Turci pa da je sramota izgubiti, Nik.“

Naša kuća sa dve sobe, hodnikom i kuhinjom je, po proceni mog oca, od dvora bila udaljena šezdeset koraka. Kada sam imala pet godina izbrojala sam da to nije šezdeset već sto koraka.

U vreme kada je ljutito prekidao partiju, od naše kuće do dvora knjazu je trebalo četrdeset koraka. Prelazio ih je brzo, u lakovanim čizmama kojima sam se divila.

Kada sam odrasla, bilo je noći tokom kojih sam tu razdaljinu prevaljivala u samo deset koraka. Tada već nije bilo mog oca da me, kada bi ga uhvatila melanholija ili kada bi se posvađao sa mojom majkom, vodi u šetnju na vrh Belvedera odakle se vide Skadarsko jezero i Albanija. Imao je običaj da me drži u naručju dok se miris vetra sa mora, zemlje sa neplodnog cetinjskog polja, duvana i rakije iz njegovog daha mešao sa mirisom parfema koji sam uzimala od majke.

Volela sam što je moj otac stasit i krupan, poštovan i junak, ali su mi draže bile njegove priče iz dana kada se školovao po Evropi i putovao nabavljajući hranu za vojsku, a posle i obezbeđujući kredite za izgradnju nove države. Najviše sam volela da mi priča kakav nakit i haljine su imale strane novinarke s kojima je igrao preferans u *Lokandi*, dame na ulicama gradova u koje je putovao i evropske princeze koje je viđao kad je s knjazom odlazio u državničke posete.

Moji drugari za igru bili su knjaževa mlađa kćerka Ksenija, moj vršnjak knjažević Mirko i siročić Vuk Martinović koji je živio sa tetkom. Mirka sam volela jer je uvek bio spreman da se igra sa mnom onih igara koje nisu bile za devojčice, a nisam ga volela kada mi se rugao jer sam se bojala buba. Podsmevao mi se i zbog toga što moj tata nosi građansko odelo, ali to i nije bilo toliko važno jer se modi moga oca rugao i sam knjaz.

„Kada budete otmeni, zgodni i načitanani kao ja i vi ćete nositi ovakva odijela“, odgovarao je moj otac šepureći se.

Mirkov osam godina stariji brat prestolonaslednik Danilo me je stalno preko ograde dvora zadirkivao vičući:

„Evo ide Darinka, moja buduća žena!“

Zamolila sam tatu i knjaza da ga istuku iako je prestolonaslednik. Nisu ga istukli, ali su ga kaznili dodatnim časovima francuskog. Problem nije bio u Danilu već u mojoj i Ksenijinoj zajedničkoj odluci da se nikada ne udamo. Udaja je u našim detinjim

očima predstavljala nešto zbog čega si ili stalno trudna kao kneginja Milena ili stalno nezadovoljna kao moja majka.

Vukova tetka koja nije bila udata delovala nam je srećnije od svih udatih žena na Cetinju. Voleli smo kada nas pozove u kuću i da nam kocke šećera da umačemo u kafu. Kocke šećera joj je donosio jedan austrougarski oficir iz Kotora.

I one strankinje koje su ulazile u hotel delovale su onako nasmejane i sa biserima oko vrata kao neudate. Naročito smo se divili mladoj engleskoj novinarki koja je po ceo dan u gostionici kucala na pisačkoj mašini i pušila cigare. Dok je razgovarala sa muškarcima, smejala se kao da im je ravna po pameti i snazi.

Zbog svoje čvrste odluke da se nikada ne udam, od Danila nisam htela da uzmem čak ni narandžu kada bi mi je nudio preko ograde dvora.

Sećam se, možda sam imala pet godina kada je jednog popodneva oficir iz Kotora ušao u kuću Vukove tetke. Dok smo čekali da on ode ne bi li nas ona pozvala na kocke šećera sa kafom, čuli smo je kako se glasno smeje kao Engleskinja, a potom malo vrišti kao Mirko kada dobije batine od knjaza.

Mirko, moj vršnjak, iskusno je rekao da oficir tetku ne tuče već da s njom vodi ljubav i da će Vukova tetka sada stalno biti trudna kao kneginja Milena.

„Mi tu ljubav voditi nećemo. Dogovoreno?“, upitala sam Kseniju koja je odlučila da više ne idemo na kocke šećera.

Ksenija i ja smo po ceo dan bile zajedno jer sam ja bila jedinica, a njene starije sestre Zorka, Anastasija i Jelena su već jedna po jedna odlazile na školovanje u Rusiju.

Kada su dolazile kući, Ksenijine sestre nisu htele ni da pričaju s nama, a među sobom su razgovarale na francuskom. Nas dve nismo uspevale da razumemo ni čemu se smeju, ni oko čega se prepiru. U nadi da ćemo i mi jednoga dana sedeti s njima i razgovarati uz čaj, Ksenija i ja smo predano učile francuski i najviše volele da slušamo *Marseljezu*. Svakog dana francuski nam je bio sve bolji, a vežbale smo i Jelenine pokrete i hod kada nas ona ne vidi. Čim smo otkrile da i najlepši cetinjski dečak Vuk Martinović priča francuski, počele smo još češće da odlazimo do njegove

kuće u blizini zgrade Centralne banke gde smo tokom igre pričale na francuskom.

Vuk je bio toliko lep i pametan da je i sam knjaz često govorio da će ga usvojiti i ostaviti mu presto. Knjaz je donosio Vuku knjige iz svoje biblioteke kada bi ponekad svratio kod njegove tetke.

Dok je knjaz sedeo kod tetke, Vuk bi ispod drveta čitao dobi-jenu knjigu i odbijao da nam kaže o čemu se u njoj radi. Ljubio je ruku knjazu kada bi ovaj odlazio iz kuće i govorio:

„Gospodaru, jednoga dana ja ću biti vaš najbolji oficir.“

Ksenija i ja smo brojale koju je od nas više puta pogledao kad podigne pogled sa knjige. Sabirajući na prste Vukove poglede na kraju dana bismo konstatovala u koju je tog dana više zaljubljen.

Ksenija, Mirko, Vuk i ja ni u kući ni na dvoru nismo voleli da jedemo krompir i zelje sa suvim svinjskim mesom, ali smo zato rado išli kod Ive u pekaru. On je imao lepše vekne nego oni u Kotoru. Voleli smo i da skoro svake subote jurimo gradom jer su ulice bile puste. Dok nije otvorena cetinjska, svi su, pa i sam knjaz, subotom išli u Rijeku Crnojevića na pijacu.

Sećam se Mirkovog tužnog pogleda kada je jedne subote tetka uvela Vuka Martinovića na brijanje i šišanje u salon kod Đura gde je išla sva cetinjska gospoda. Videvši Mirkov tužni pogled tetka je pozvala unutra i Mirka pa mu je Đuro na lice stavio penu iako Mirku nije imao šta da brije.

Ksenija i ja smo zamišljale kako ćemo jednog dana otići na pi-jacu u Rijeku Crnojevića s Vukom Martinovićem i kako će nam on ponuditi po narandžu kao što je meni nudio Danilo.

Pratile smo Vuka i kada je skakutao oko radnika koji su tih meseci gradili francusko poslanstvo za koje se govorilo da će biti najlepša zgrada na Cetinju i ljutile se na Mirka koji je sve češće umesto da se igra s nama sedeo ispod prozora Vukove tetke kada dođe oficir iz Kotora.

Moja majka je slušajući moje i očevo divljenje arhitekturi koja je menjala Cetinje uvek govorila:

„Bruka je što zbog Nikole koji se stalno svađa sa Milanom, srbijanskim kraljem, na Cetinju još nema srbijanskog poslanstva, a jedno smo.“

Želela sam i ja da na Cetinje dođu srpske dame i gospoda, a naročito oficiri jer sam jedne noći čula kako ispred hotela Engleskinja sa čašom šampanjca u ruci govori mome tati:

„Crnogorac, ja volim srbijanske oficire. Oni su najlepši i najbolji ljubavnici.“

Međutim, knjaz je umesto oficira iz Srbije na Cetinje dovodio pesnike i slikare iz Beograda. Davao im je veliku apanažu samo da bi lepo pisali o Crnoj Gori.

„To su sve pijanice, loši kockari i agenti srbijanske obaveštajne službe“, govorio je moj otac dok se majka radovala kad god čuje da je na Cetinje došao neki poznati srbijanski pesnik.

Ja sam za majčinu ljubav prema Srbiji nalazila razlog u jednostavnoj činjenici da se majka, pošto ne zna jezike, jedino se sa Srbijancima može razumeti.